

**АНЕКС ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА - ШЕСТИ РАЗРЕД,
ЗА ШКОЛСКУ 2022-2023. ГОДИНУ**

СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ

Циљ учења слободне наставне активности Животне вештине је да ученик овлада знањима, развије вештине и формира ставове који ће му омогућити да боље разуме различите животне ситуације и изазове, повећа капацитет да на одговоран начин брине о себи, другима и околини и понаша се у складу са културом безбедности.

Годишњи фонд 36 часова

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ На крају програма ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>Одговоран однос према здрављу Компетенција за цољживотно учење Сарадња Решавање проблема Одговорно учешће у демократском друштву Рад са подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација Одговоран однос према околини</p>	<p>На одговоран начин брине о себи и околини и помаже другима у невољи Проналази релевантне и поуздане изворе информација од значаја за сналажење у свакодневним и ванредним животним ситуацијама Критички промишља и доноси одлуке уважавајући контекст ситуације, процену последица и најбољи интерес за себе, друге и околину Јасно изрази сопствене мисли и осећања, са пажњом слуша саговорника и комуницира са другима на конструктиван начин Сарађује са члановима групе којој припада и одупре се притиску групе на асертиван начин Организује своје свакодневне активности на продуктиван начин Препозна опасности и адекватно реагује Разликује ризично од превентивног и безбедног поступаења пре, током и након елементарне непогоде Тумачи знакове опсаности, посебно ЕОП и поступа у складу са упутствима надлежних служби Процени сопствене могућности и</p>	<p>ВЕШТИНЕ ЗНАЧАЈНЕ ЗА УЧЕЊЕ, РАД И ДРУШТВЕНИ ЖИВОТ Вештине критичког мишљења, решавања проблема, доношења одлука. Организационе вештине и вештине управљања временом Социо-емоционалне вештине: сарадња, комуникација, асертивност, решавање сукоба, препознавање сопствених и туђих емоција, превазилажење стреса.</p> <p>ВЕШТИНЕ ЗНАЧАЈНЕ ЗА ИЗГРАДЊУ КУЛТУРНЕ БЕЗБЕДНОСТИ Култура безбедности и надлежности за смањење ризика од катастрофа Климатске промене и заштита животне средине у контексту културе безбедности</p>

	<p>ограничења у решавању проблема и потражи одговарајућу помоћ кад процени да ситуација превазилази његове могућности</p> <p>Повезује информације од релевантних институција са потенцијалним ризицима и правилним реаговањем у кризним ситуацијама</p> <p>Образложи значај солидарности са људима у невољи</p> <p>Аргументује значај културе безбедности и пружања прве помоћи</p> <p>Искаже афирмативни став о људима који су активисти Црвеног крста</p> <p>Наведе које надлежан за одржане ванредне ситуације и симулира позив хитним службама</p> <p>Доведе у везу заштиту животне средине са климатским променама и културом безбедности</p> <p>Разликује безбедно, небезбедно и ризично понашање у саобраћају и примењује мере заштите приликом вожње различитим превозним средствима</p> <p>Наброји правила којих се треба придржавати у комуникацији током несреће, наведе садржај торбе за случај несреће, поступа према плану евакуације и комуникације</p> <p>Наброји и објасни мере за ублажавање и смањење ризика од земљотреса, пожара, поплава и екстремних метеоролошких услова</p> <p>Разликује безбедна од небезбедних купатилишта, објасни улогу спасиоца, поступа у складу са правилима понашања на купатилиштима и демонстрира поступак самопомоћи у случају грча мишића у води</p> <p>Наведе принципе и демонстрира пружање прве помоћи на изабраном примеру</p>	<p>Општа безбедност: безбедност у саобраћају, знаци упозорења и(зрачење, биолошка опасност, ЕОС – експлозивни остаци рата, запаљиво, хемијски производи)</p> <p>План комуникације и евакуације у случају несреће</p> <p>Елементарне непогоде: пожари, земљотреси, поплаве, екстремни метеоролошки услови</p> <p>Безбедност на води</p> <p>Прва помоћ</p>
--	---	--

Планирање наставе и учења

Програм садржи две тематске целине. Прва се односи на вештине које Светска здравствена организација идентификује као неопходне за успешан и здрав живот и које имају велику примену у различитим животним ситуацијама од области школовања, света рада до живота у заједници и успостављања односа са другим људима. Друга тема се односи на вештине које долазе до изражаја у ванредним животним ситуацијама као што су поплаве, пожари, екстремни климатски услови или саобраћајне незгоде. Фокус ове теме је изградња културе безбедности.

Остваривање наставе и учења

У оквиру остваривања наставе и учења издвајамо вештине значајне за учење, рад и друштвени живот и вештине значајне за изградњу културе безбедности.

Праћење и вредновање наставе и учења

Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици учествују у активностима, како прикупљају податке, како предвиђају последице, како критички промишљају, чиме се руководе у процесу доношења одлука, како комуницирају. Вредновање ученичких постигнућа врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању, а успех се изражава описно (истиче се, добар и задовољава). Ученици свакако треба унапред да буду упознати шта ће се и на који начин пратити и вредновати.

САЧУВАЈМО НАШУ ПЛАНЕТУ

Циљ учења слободне наставне активности Сачувајмо нашу планету јесте развијање функционалне писмености из области заштите животне средине, разумевање односа човек-природа са циљем бољег схватања света који га окружује, лакше сналажење у природном и социјалном окружењу и формирање одговорног и активног појединца у циљу разумевања и примене концепта одрживог развоја.

Годишњи фонд 36 часова

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ На крају програма ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>Одговоран однос према здрављу Компетенција за целоживотно учење Сарадња Решавање проблема Одговорно учешће у демократском друштву Рад са подацима и информацијама Дигитална компетенција Комуникација Одговоран однос према околини</p>	<p>Наведе основне појмове о животној средини; Наведе примере утицаја човека на животну средину; Уочи узрочно-последичне везе и односе на релацији човек и животна средина; Препозна проблеме у локалној средини на основу концепта одрживог развоја; Активно и одговорно управља и решава интегративне и пројектне задатке; Повезује хоризонтално и вертикално знања о одрживом коришћењу ресурса; Развија ставове и вредности о очувању животне средине кроз решавање проблема на локалитету; Емоционално реагује на проблеме локалног окружења; Схвати и разуме поделу и значај природних ресурса; Разликује обновљиве од необновљивих природних ресурса; Критички се односи према нерационалном коришћењу необновљивих природних ресурса; Наведе изворе и последице загађења природне средине; Разликује изворе и врсте загађења; Анализира из различитих углова утицај загађења на живи свет; Разврстава изворе загађења; Истражи изворе загађења у локалној средини; Наведе примере последица стварања озонских рупа и других глобалних проблема загађења и очувања природне средине; Креира решења за смањење загађења од отпада у оквиру пројеката; Користи методе и алате истраживања на терену; Прикупља податке из различитих извора</p>	<p>ПОЛОЖАЈ И УЛОГА ЧОВЕКА У ПРИРОДИ Основни појмови из области животне средине. Утицај човека на животну средину. Концепт одрживог развоја. Спровођење акција у заштити и очувању животне средине (мали пројекти). ПРИРОДНА БОГАТСТВА (РЕСУРСИ) И ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ Природни ресурси (богатства)-дефиниција, подела и значај. Обновљиви и необновљиви природни ресурси. Жива бића као природни ресурс (мали пројекти). Одрживо коришћење ресурса. ИЗВОРИ И ПОСЛЕДИЦЕ ЗАГАЂИВАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ Појам, извори и врсте загађивања. Глобалне промене и глобалне последице. Озонске рупе и последице на животну средину. Смањење загађења од отпада.</p>

	<p>уз критичко сагледавање и доношење закључка; Разликује биодиверзитет и геодиверзитет; Идентификује и објашњава факторе који доводе до угрожавања биодиверзитетa и геодиверзитетa; Процењује негативан утицај појединих фактора на биодиверзитет и геодиверзитет у локалној средини; Креира истраживачке задатке; Ради у тиму, размењује мишљење и учествује и акцијама очувања животне средине; Објашњава резултате истраживања повезаности геодиверзитетa и геодиверзитетa.</p>	<p>БИОДИВЕРЗИТЕТ И ГЕОДИВЕРЗИТЕТ Дефиниција биодиверзитетa и геодиверзитетa. Угрожавање биодиверзитетa и геодиверзитетa. Заштита биодиверзитетa и геодиверзитетa.</p>
--	---	---

Начин остваривања програма

Улога наставника је да подстичу и усмеравају интересовање и креативност ученика у покушају да самостално објасне узроке и последице човековог дејства на животну средину.

За сваку тему наставник треба да припреми што више различитих материјала који имају функцију подстицаја, мотивисања ученика за рад на њима.

Тема: **Положај и улога човека у природи**- Ученици у групама кроз истраживачке задатке анализирају по један од утицаја човека на природну средину, као и последице тих утицаја на живот људи.

Тема: **Природна богатства (ресурси) и одрживо коришћење**- Ученици се деле у две групе тако да једна група ради истраживачки задатак везан за предности и недостатке коришћења обновљивих, а друга за коришћење необновљивих извора енергије, а своје резултате приказују путем панона, ппт и сл.

Тема: **Извори и последице загађивања животне средине**- Из Интегралног катастра загађивача Републике Србије пронаћи податке о загађењу животне средине на локалном нивоу и разговарати са ученицима о томе како они виде проблем и како виде решење проблема загађења. Ученици у групама путем панона, стрипа или филма представљају узроке ефекта стаклене баште, киселих киша, озонских рупа.

Тема: **Биодиверзитет и геодиверзитет**- Код ученика развијати свест о вредностима и значају природних ресурса, њиховом очувању у циљу изграђивања знања и вештина еколошки активних и одговорних грађана путем предавања, креативних радионица, излете у природна добра, изложбе цртежа и фотографија.
Праћење и вредновање наставе и учења

Наставник континуирано прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици учествују у активностима, како прикупљају податке, како предвиђају последице, како критички промишљају, како комуницирају. Успех се изражава описно (истиче се, добар и задовољава). Формативно оцењивање се исказује кроз: опис постигнућа ученика, опис ангажовања ученика у настави и препоруке за даље напредовање.

МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ

Циљ учења слободне наставне активности Медијска писменост је да подстакне развој медијске културе ученика и допринесе јачању способности разумевања, деконструкције и креирање медијских садржаја, које ће ученику помоћи за даљи когнитивни, емоционални и социјални развој у савременом медијацентричном окружењу.

Годишњи фонд часова 36.

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја
<p>Компетенција за целоживотно учење Комуникација Дигитална компетенција Решавање проблема Сарадња Одговорно учешће у демократском друштву Одговоран однос према здрављу Одговоран однос према околини Естетичка компетенција Предузимљивости и оријентација ка предузетништву</p>	<p>Идентификује /процени комуникацијски процес у односу медији – публика (корисници); Разликује традиционалне и нове медије поредећи начине пласирања порука; Упореди основне особености различитих медија и изводи закључке о функцијама медија; Опише и анализира своје медијске навике; Разликује медијске садржаје од стварности, идентификујући их као конструкте стварности; Деконструише једноставније примере медијских порука; Одговорно креира једноставније медијске садржаје; Критички вреднује оглашавање у различитим медијским садржајима и препознаје профит као основни циљ; Наводи примере манипулације у медијским садржајима којима се подстичу куповина и потрошња, одређена осећања, вредности и ставови потрошача; Разликује функције и могућности мобилних</p>	<p>ПОЈАМ И ФУНКЦИЈЕ МЕДИЈА И Медији и публика (корисници). Традиционални медији (штампа, радио, телевизија, филм) и нови медији (интернет). Улога и место медија у савременом друштву. Медијске навике (Мој медијски дан).</p> <p>ДЕКОНСТРУКЦИЈА И КОНСТРУКЦИЈА МЕДИЈСКЕ ПОРУКЕ Медијски садржаји као конструкти стварности. Деконструкција и конструкција медијских порука.</p> <p>ОГЛАШАВАЊЕ Комерцијални медијски садржаји у различитим медијима (рекламе, скривене поруке намењене пласирању одређених идеја, садржајаи животних стилова). Профит као циљ оглашавања. Утицај медијских садржаја на осећања, вредности и понашање публике – куповину и потрошњу.</p>

	<p>дигиталних платформи; Идентификује недостатке и предности мобилног телефона као уређаја за комуницирање, информисање и забаву; Препознаје сврху и начин функционисања претраживача „на мрежи“ и агрегатора садржаја; Вреднује и разврстава једноставније примере информација са интернета према изворима из којег потичу, делећи их на поуздане и непоуздане; Препознаје ризично понашање на друштвеним мрежама.</p>	<p>МЕДИЈСКИ САДРЖАЈИ НА МОБИЛНИМ ДИГИТАЛНИМ ПЛАТФОРМАМА И ПРЕТРАЖИВАЊЕ НА ИНТЕРНЕТУ</p> <p>Комуникација у дигиталном окружењу. Поузданост веродостојност информација на интернету. Претраживачи „на мрежи“ и агрегатори садржаја. Вредновање и селекција доступних информација. Персонализована претрага на Гуглу. Анализа апликација на мобилном телефону. Зависност од мобилних телефона.</p>
--	---	--

Планирање наставе и учења

Програм Медијска писменост обухвата четири тематске области. Услед уважавања методичког принципа поступности, наведене области обавезују утврђени редослед када је реч о прве две теме из програма (Појам медија и њихове функције и Деконструкција и конструкција медијске поруке), а преостале две теме наставник може обрадити и другим редоследом, у складу са могућностима и интересовањима ученика, као и техничким могућностима и опремљеношћу дидактичким средствима.

Остваривање наставе и учења

Богато свакодневно искуство ученика са медијима, пре свега путем друштвених мрежа и апликација на мобилним телефонима, одличан су ресурс за њихово упознавање са темама и циљевима програма. У процесу остваривања наставе посебно се подстичу:

- 1) интерактивност, која се потврђује у договарању наставника и ученика о динамици и начинима реализације тема, иницијативи и активном учешћу ученика у активностима, предлагању илустративно-демонстративних дидактичких средстава, попут медијских садржаја које ученици свакодневно прате на интернету;
- 2) рад у групама као облик рада који подстиче развој компетенције за комуникацију и сарадњу, значајне за разумевање феномена медија;
- 3) креативност, која се развија кроз стваралачки однос према медијима и активности конструкције медијских порука, надовезане на активности деконструкције медијских садржаја и
- 4) пројектна настава, која омогућава синтезу истраживачког и стваралачког приступа медијима, јачање сарадње, иницијативе и предузетничких могућности ученика.

Појам и функција медија

Кључни значај за развијање медијске писмености појединаца имају базична знања о начинима функционисања медија. Од наставника се очекује да ученике подстакне на стицање основних знања о медијима, која ће бити полазиште за све будуће активности из медија.

Деконструкција и конструкција медијске поруке

За обраду теме одговарајућа активност је анализа новинског текста или другог медијског садржаја (ТВ или радио-емисије, садржаја са Јутјуба и сл.). Пожељно је да ученици индивидуално или групно одаберу одређени медијски садржај и припреме за час. Вођени од стране наставника, ученици на примеру одабраног медијског садржаја одговарају на питања кључна за деконструкцију медијске поруке, у форми која је усклађена са њиховим когнитивним могућностима у том узрасту.

Оглашавање

Ову тему наставници могу да ибраде на различите начине: разговором, планираним активностима, малим истраживачким задацима. Кључно је утврдити колико су ученици изложени рекламним порукама.

Медијски садржаји на мобилним дигиталним платформама и претраживање на интернету

Ову тему наставници могу да обраде са ученицима кроз разговор и истраживачке задатке. пожељно је да отвореним питањима подстакну дискусију о томе које мобилне дигиталне платформе ученици познају и како их користе. Ученици могу да говоре о томе зашто су им корисне и занимљиве – размена информације са вршњацима, договарање, дружење. Пожељно је да се развије разговор о томе да ли мобилне дигиталне платформе могу да буду од користи за процес учења, да ли су им нешто значиле у периоду пандемије када се није ишло сваки дан у школу. Други део дискусије треба да иде у правцу уочавања негативних страна мобилних дигиталних платформи.

Праћење и вредновања наставе и учења

Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици учествују у активностима, како прикупљају податке, како бране своје ставове, како аргументују, еволирају, документују итд. Постигнућа ученика се, дакле, прате и вреднују формативно: током целог процеса.

МУЗИКОМ КРОЗ ЖИВОТ

Циљ учења слободне наставне активности Музиком кроз живот је да ученик развија стваралачко и креативно мишљење кроз практичан рад, мотивацију, интелектуални, социјални, емоционални и морални развој, свест о сопственом здрављу, опажање, осетљивост за естетику, радозналост и самопоуздање како би био оспособљен за креативно решавање проблема и имао одговоран однос према очувању уметничког наслеђа и културе свога и других народа.

Разред Шести

*Годишњи фонд 36 часа
часова*

ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма	ИСХОДИ На крају програма ученик ће бити у стању да:	ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p> <p>Проширивање знања о музичким елементима.</p> <p>Изражајна својства динамике.</p> <p>Врста, карактер и примена темпа.</p> <p>Тон: боја и текстура</p> <p>Ритам: дводелни, троделни, четвороделни и мешовити.</p> <p>Повезивање звука и ритма.</p> <p>Примена динамике, темпа и ритма у свакодневном животу</p> <p>Проширивање искуства ученика у коришћењу различитих музичких средстава за рад у процесу музичког изражавања и обликовања;</p> <p>Индивидуално и групно певање.</p>	<p>– примењује динамичко нијансирање при извођењу музичких дела;</p> <p>– препознаје елементе динамике у свакодневном животу;</p> <p>– анализира врсте такта и ритам у уметничким делима;</p> <p>– изводи композиције домаћих и страних аутора самостално и у групи, користећи глас и покрет;</p> <p>– исказе своја осећања у току извођења музике;</p> <p>– примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању;</p> <p>– учествује у манифестацијама;</p>	<p>Компетенција за целоживотно учење</p> <p>Естетичка компетенција</p> <p>Решавање проблема</p> <p>Комуникација</p> <p>Сарадња</p> <p>Дигитална компетенција</p> <p>Одговорно учешће у демократском друштву</p> <p>Одговоран однос према здрављу</p> <p>Одговоран однос према околини</p>

	– користи различите технике телесних перкусија самостално и у групи; – примењује технике правилног дисања у свакодневном животу; – препознаје говор тела, свој и своје околине; – контролише покрете користећи концентрацију; – сарађује са члановима групе којој припада, поштујући различитости; – контролише сопствене покрете у циљу боље координације; – критички анализира своје и туђе извођење; – истражи и објасни шта је музичка критика и која је њена улога; – самостално поставља питања везана за дату тему; – аргументовано искаже утисак о слушаним делима; – вербализује свој доживљај музике; – искаже свој доживљај музике кроз друге уметности. – разуме концепт инклузије и осетљив је према различитостима;	

<p>ТЕЛО КАО МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТ</p> <p>Синхронизација различитих менталних и физичких капацитета.</p> <p>Координација различитих менталних и физичких капацитета</p> <p>Правилно дисање.</p> <p>Концентрација.</p> <p>Говор тела.</p> <p>Развој свесности о нашем телу, контроли покрета и јачању мишића, као и бољој координацији и балансу.</p> <p>Стимулација и активација организма на психомоторном и когнитивном нивоу.</p> <p>Истраживање унутрашњег ритма и звука свога тела.</p> <p>Body percussion.</p>		
<p>КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ КРОЗ МУЗИКУ</p> <p>Вештине критичког мишљења: комуникација, сарадња, препознавање проблема, решавање проблема.</p> <p>Вештина постављања питања: меморијска, транслацијска, интерпретацијска, аналитичка, синтетичка, евалуацијска.</p> <p>Обликовање оригиналног мишљења.</p> <p>Музичка критика. Анализа композиције</p> <p>Развијање способности</p>		

УПУТСТВО ЗА МЕТОДИЧКО-ДИДАКТИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм слободне наставне активности *Музиком кроз живот* даје могућност заинтересованим ученицима да могу у целости изразити своје креативне потенцијале и тако у потпуности искористити планиране садржаје програма музичке културе. Омогућава ученицима: да упознају културу и уметност свог народа; да уче како да користе разноврсне, релевантне и поуздане податке и информације за истраживачки и стваралачки рад; да ефикасно сарађују и комуницирају; да развијају критичко мишљење, конструктивно размењују мишљење и формирају позитивне вредности; да ставовесациљемочувања културе и идентитета, развијања самопоуздања и самопоштовања, поштовања и заштите људских права; да развијају радозналост, мотивацију, као и афинитет према култури и уметности; да се изражавају у одабраним уметничким дисциплинама и медијима.

Ослонац за остваривање програма представљају опште упутство које се односина све СНА, као и ово које изражава специфичности програма *Музиком кроз живот*.

Активности и методе које су погодне за реализацију овог програмасу: креативне радионице, рад на пројекту, покретање акција, реаговања на одређену тему, дискусије, дебате, играње улога, анализа информација, истраживање и анализа добијених резултата.

При реализацији сложенијих активности (на пример, приликом сарадње са локалним/уметничким/културним институцијама) прати се и вреднујето организације, међусобна сарадња ученика, поштовање процедура, уочавање тешкоћа, идентификација више различитих решења за уочени проблем, идентификација могућих помагача, размена искуства између група. Свака активност доприноси остварењу задатака.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм слободне наставне активности *Музиком кроз живот* се природно надовезујена програм предмета Музичка култура. Конципиран јетако да фаворизује активности ученика са одних њиховим индивидуалним могућностима и афинитетима, повезивање њиховог школског и ваншколског искуства, спознају социо-емоционално здравље, учење путем решавања проблема, сарадњу и тимски рад, као и употребу савремених технологија у образовној сврхе. Потенцијасе самосталност ученика у активном начину учења, а улога наставника је преваходно да уведе ученике у тему, представе кључне појмове садржаја и подстакну их на активност коју затим усмеравају, прате и вреднују.

Ученици раде у групама и темама за које имају афинитет и могућност промене активности.

У односу на избор модула, наставник пројектује, репројектује и поставља циљеве, одређује обим структуре садржаја, облике и методе реализације, планира и обезбеђује ресурсе, врши избори адаптације расположиве технологије и повезује све елементе у целину. Наставник је главни креатор климачасу и треба да буде свестан да се и на тај начин доприноси остварењу циља предмета. Активности на часу треба да се одвијају у атмосфери поверења, поштовања различитости, међусобног уважавања, конструктивне комуникације и демократске процедуре. Циљ учења мора бити атрактиван за све ученике.

Конкретни задаци за које ће се узети ученикова ментална и физичка активност морају бити јасни и изводљиви. У процесу организације унутар групе наставник истражује како ученици виде допринос групе у остваривању својих циљева и ствара опште колективно расположење да се циљеви остваре.

Захтеви писања програма сутаквидасетем приказују одвојено али у свакодневном животу, дати садржаји су међусобно повезани.

Наставник се унапред припрема за часове тако што бира подстицај које имаће ученике у весту тему и кључне појмове садржаја и изазвати њихову радозналост да отоме причају, постављају питања, истражују, уче. Постоје бројне могућности изборачина рада у зависности од теме, садржаја, претходног искуства, узраста и интересовања ученика.

Предност свакога имају они начини рада које имају ученици активно укључени у процес наставе и учења, као и они где се савремене технологије користе у едукативне сврхе.

Како би се што боље остварила веза између садржаја програма и реалног живота пожељно је, кад год је то могуће, да се ученицима омогуће посете установама и институцијама у средини где живе, као и непосредни контакт са људима које имају интересантно животна и/или професионална искуства у вези са темом које се обрађује.

Концепција о веома слободној активности посебан нагласак ставља на подршку сваком детету, индивидуално, у складу са могућностима, афинитетима и претходним знањем.

Програм се небазира на коришћењу уџбеника и дидактичких материјала које су специјализовани а о њих направљени, већ се ученици подстичу да користе што различитије изворе информација и да имају према њима критички однос. Циљ је о снажити ученике да се ослањају на сопствене снаге у процесу проналажења релевантних информација.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

У реализацији слободне наставне активности *Музика кроз живот*, у складу са могућностима школе и креативностима наставника, треба инсистирати на већој афирмацији тематских јединица у области Извођења музике.

Нагласити и инсистирати на индивидуалном мотивном доживљају при извођењу музичких дела кроз рад различитом садржају традиционалне и уметничке музике, које су примерене гласовним могућностима и узрасту ученика.

Пожељно је повезивање садржаја песама са садржајима осталих наставних предмета уколико је могуће (ученици школа, годишња доба, празници и обичаји, завичајна домовина, природа и околина, животиње...).

Сваки аспект извођења музике и мане посредани драгоценутицај на развој ученика. Читање слистаједноставног ритмичког записа активира највећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тимски рад, толеранција) и финемоторичке радње.

Квалитетномузичкоизражавањеемазначајанутицајнапсихуученика, асамимтими на капацитети могућностсвихвидоваизражавања. Уједнојеважнодакрозизвођењемузике, ауоквируиндивидуалнихмогућностиученика, подстичеиразвијањеличногстила изражавања.

Крозиндивидуалноизвођењеинсистиратинапоставцитона, интонацији, правилном дисању, агогици, дикцији, ритму, динамици, поштовањуразличитостиугрупномраду. Елементемузичкеписменоститребаобрађиватикрозодговарајућемузичкепримереи композиције, однотнесликееитумачењапремазвуку.

Репертоародређујенаставниксходносаставуиузрастугрупеученика, поштујући мишљењеижељеученика, узимајућиуобзиродговарајућаделадомаћихистранихаутора разнихепохаистилова, тематскиразноврснеиусклађенесаприменом.

ТЕЛО КАО МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТ

Уоквируоветемеобједињенесутригруппевештина: когнитивне, социјално-емоционалнеиорганизационе.

Затовећупроцесуувођењаутемутребаизабратипримеренакојимаћеученицисхватитислож еносткоришћењателакаоинструментаисамзначајбављењаовомтемом.

Упроцесуреализацијепрограмскихсадржајанаставниктребадауведеученикеуодређенуте му, крозкраткитеоријскиприказилиаудио-видеозапис, насамзначајкоришћењателакао инструмента, азатимдаихкрозконкретнезадаткеусперинаистраживањекојеможе дасеодносинаразличитеаспектеделовања. Самздравствениаспекткрозпобољшањеконцен трације, техникадисања, развијањесамопоздања, контролипокрета, јачање мускулаторног система, различитихстимулацијаиуопштеносвесностиосвојетелу, обрадитикрозпредавањаукојимаћеучешћеузети иученици.

Започетакрадапредлажесеприменалаганијихпримера, каоштосутапшалицеибројалице, какобисеученициослободилиииспробавалимогућностисвогателакаоинструмента. Пожељноједасеупочеткуученицимадаслободаукреирањуритмичкепратње, какоби спозналисвојеиндивидуалнемогућности.

Материјалаиготовихаранжманазаовутемуимана YouTube каналу, такодаузависностиса интересовањимаученикаикреативностинаставника, можедасекористиунастави.

Радугрупамаирадионицамајекористанукомбинацијисаосталимначинимарада, поготовокадапостојиизазовзначајнијег (нпр. емотивног) експонирањаученика, као видпремошћавањастидљивостиилианксиозности.

КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ КРОЗ МУЗИКУ

После увода наставника у музичку критику као вида уметничке критике ученик треба кроз разговор навести дасами или истраживањем дођу до података који ће им дати одговор на различита питања као што су: шта је то што музичку критику одваја од извештавања, шта може бити предмет уметничке критике, ко може бити музички критичар и ко јису објективни за разлику од субјективних аспеката музичке критике; који је значај музичке критике за извођача, публику, музикологе...

Ова тема треба да резултира музичком критиком која ће ученици уложити у музичког критичара и писати након посете неком концерту, или слушања одређене композиције/извођача на часу.

Основна идеја теме је да се код ученика развија конструктивна размишљања путем критике, стварање атмосфере где ученици сами постављају питања. Типовита питања која масе доводи до развоја критичког мишљења: *меморијска*, где се траже чињенице, *транслацијска*, где се тражи преобликовање информација, *интерпретацијска*, где се установљавају везе између идеја, чињеница, дефиниција, вредности, *аналитичка*, где се доводи сумњу у којој се траже додатна објашњења, *синтетичка*, уз које се креативно решавају проблеми помоћу оригиналног мишљења или могућих алтернатива, *евалуацијска*, где се долази до закључка одобрено или лоше мишљење се заузима став.

Коришћење различитих метода и техника, наставник приближава ученицима решење проблема који је у почетку изгледао нерешив. Након тога се приступа анализи музичког дела, изведеног или слушаног, које резултирају доношењем појединачног и групног мишљења/става. Тако ученици уочавају доминантна својства по којима суму музички инструменти одабрани, изражајни ефекти примењени, музички облици препознатљиви, затим постепено проучавају сложеније облике. Наистина чин, поступно проучавају природу, окружење, жива бића и вербално и визуелно изражавају и поредеу тиске, тесамостално донос ставове.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући у виду концепт програма, исходе и компетенције које треба развити, процес праћења и вредновања ученичких постигнућа не може се заснивати на класичним индвидуалним усменим писаним проверама. Уместо тога, наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици учествују у активностима, како прикупљају податке, како бране своје ставове, како аргументују, евалуирају, примењују, процењују последице итд.

Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да сенађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретација, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиди последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, дали испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, дали показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни.

Вредновање ученичких постигнућа врши се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основнообразовању и васпитању.

ЦРТАЊЕ, ВАЈАЊЕ И СЛИКАЊЕ

Циљ учења слободне наставне активности *Цртање, вајање и сликање* је да ученик кроз ликовни рад развија стваралачко мишљење и унапређује визуелно опажање, естетичке критеријуме и способност ликовног изражавања.

Разред: **пети и шести**

Годишњи фонд: 36

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ На крају програма ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>Компетенција за учење</p> <p>Естетичка компетенција</p> <p>Комуникација</p> <p>Решавање проблема</p> <p>Рад са подацима и информацијама</p> <p>Одговоран однос према здрављу</p> <p>Одговоран однос према околини</p> <p>Сарадња</p> <p>Дигитална компетенција</p> <p>Предузимљивост и оријентација према предузетништву</p> <p>Одговорно учешће у демократском друштву</p>	<p>– црта креирајући линије различитих вредности комбиновањем материјала, угла и притиска прибора/материјала;</p> <p>– црта према задатом моделу приказујући односе величина које опажа;</p> <p>– илуструје причу, бајку или песму одабраном цртачком техником;</p> <p>– обликује, према моделу, фигуре од меког материјала стилизујући сложени облик;</p> <p>– обликује, у самосталном и тимском раду, скулптуре или употребне предмете од материјала за рециклажу;</p> <p>– наслика ликовни рад према задатом или одабраном моделу приказујући тонове које опажа;</p> <p>– обликује стварне и имагинарне текстуре и облике одабраном цртачком, сликарском или вајарском техником;</p> <p>– изрази цртежом, сликом и скулптуром машту, сећање, емоције, интересовања или утисак о уметничком делу;</p> <p>– обликује употребне предмете примењујући најмање једну хоби технику;</p> <p>– разликује цртачке, сликарске и вајарске технике, материјал и прибор;</p> <p>– чисти радну површину, простор и прибор по завршетку сваког рада;</p> <p>– учествује у активностима које доприносе добробити школе и локалне заједнице.</p>	<p>ЦРТАЊЕ Својства линија. Врсте цртежа. Цртачке технике.</p> <p>ВАЈАЊЕ Својства облика. Стилизовање облика. Вајарске технике.</p> <p>СЛИКАЊЕ Примарне, секундарне и терцијарне боје. Локални тон. Сликарске технике.</p>

УПУТСТВО ЗА МЕТОДИЧКО-ДИДАКТИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм слободне наставне активности *Цртање, сликање и вајање* омогућава ученицима петог или шестог разреда да кроз ликовне радионице и индивидуалне и тимске ликовне пројекте развијају стваралачко мишљење и вештине које су им неопходне за свакодневни живот и наставак школовања.

У првој колони табеле наведене су међупредметне компетенције које је неопходно развијати код ученика, како у настави свих предмета, тако и током слободних наставних активности. У другој колони су наведени исходи учења за крај разреда, који прописују шта је сваки ученик способан да уради по завршетку учења програма. Исходи су смерница за планирање активности ученика, а не одређују ниво постигнућа, јер је развој ученика индивидуалан. У трећој колони су наведене три теме: *Цртање; Вајање и Сликање*, као и кључни појмови садржаја програма који су смерница наставнику за одабир мотивационих садржаја и планирање наставе.

Програм је конципиран тако да фаворизује ликовне активности ученика, повезивање њиховог школског и ваншколског искуства, учење путем ликовног истраживања и решавања ликовних проблема, сарадњу и употребу савремених технологија за учење и стваралачки рад.

Програм се не базира на коришћењу уџбеника и дидактичких материјала који су специјализовано за њих направљени, већ је потребно подстицати ученике да користе што различитије изворе и врсте информација, да их критички процењују, као и да их користе као подстицај за стварање оригиналног ликовног рада.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм слободне наставне активности *Цртање, сликање и вајање* надовезује се на програм предмета *Ликовна култура*, па је приликом планирања слободних активности неопходно водити рачуна о предзнањима ученика. Треба имати у виду и то да се програм слободних наставних активности разликује од програма општеобразовног предмета *Ликовна култура*, који обухвата знатно шире садржаје и исходе учења. Програм слободних наставних активности не предвиђа даље ширење програма општеобразовног предмета *Ликовна култура*, већ је фокусиран на одабране уметничке гране како би ученици имали довољно времена да развијају корисне вештине.

Кључни појмови садржаја програма су смернице за избор мотивационих садржаја, а који треба да обухватају разноврсне визуелне, аудио и аудиовизуелне информације, које наставник припрема и приказује на часу. Приказани садржаји и мотивациони разговор треба да побуде радозналост и спремност ученика да код куће или на часу и сами проналазе сродне подстицаје за стваралачки рад. Наставник процењује могућности ученика и школе. Уколико школа поседује услове, ученици под надзором и према упутству наставника могу да траже мотивационе садржаје на интернету током часа. Препорука је да те активности не трају дуже од пет минута како се не би губило драгоцено време за развијање идеја и реализацију ликовног рада.

Прописани исходи су достижни за сваког ученика, јер су формулисани тако да не прописују ниво постигнућа. У питању су исходи за крај учења програма, који су формулисани уопштено, а наставник може да прецизира исходе за сваку наставну јединицу. На пример, *По завршетку наставне јединице ученик ће бити у стању да примењује технику лавирани туш*.

Приликом планирања активности неопходно је мислити и на активности које на специфичан начин развијају међупредметне компетенције. Рад са подацима и информацијама подразумева и коришћење разноврсних информација као подстицај за стваралачки ликовни рад. И погрешан податак може послужити као подстицај за стварање. На пример, исказ: *Лазање су традиционално српско јело* и питања: *Да ли је овај исказ тачан; Зашто није; Која су традиционална српска јела; Од којих састојака се справљају; Како се ти састојци производе; Које је ваше омиљено јело...* Ученици након разговора могу да обликују ликовне радове самостално одређујући ликовну тему. Могу да прикажу омиљено јело или састојак или процес производње неког састојка или да осмисле трпезу из маште... Посебан захтев је да на основу информација које су добили током разговора о храни дизајнирају неки употребни предмет који није прехранбени производ (обућу, одећу, намештај, аутомобил...). Ликовна дела, такође, могу да буду подстицај за стварање, а да не упућују на копирање. Ученици могу да на основу уметничке слике насликају рад другачијег садржаја, користећи боје које опажају на уметничкој слици... Рад са подацима и информацијама пружа бројне могућности наставнику да осмисли активности које мотивишу ученике да стварају и развијају своје индивидуалне способности. Важно је приликом сваке активности истаћи циљ, односно објаснити ученицима зашто нешто раде, шта тачно уче и развијају како би се омогућило развијање компетенције за учење. Компетенција за комуникацију не подразумева само вербалну и писану комуникацију, већ и изражавање идеја, ставова, емоција, порука... ликовним техникама. Док у настави *Ликовне културе* ученици уче и да тумаче (декодирају) слику у најширем значењу, током слободних наставних активности фокус треба да буде на изражавању. Компетенција за предузимљивост и оријентацију према предузетништву током слободних наставних активности развија се припремањем радова за наградне конкурсе и продајне изложбе на школском сајму, као и кроз друге школске пројекте. Када је реч о развијању дигиталне компетенције, програм слободних наставних активности који је усмерен на традиционалне технике развија ову међупредметну компетенцију веома специфично. Ученицима је потребно повремено дозволити да посматрају фотографију или снимак на интернету, највише пар минута, а затим да стварају аутентичан ликовни рад на основу опажања и памћења опаженог. Наставник треба претходно да укаже ученицима шта тачно треба да опажају и памте (боје, шаре, текстуре, облике...) и да постави захтев да ученици креирају другачију композицију од оне коју су посматрали. Савремена технологија се током слободних наставних активности може користити и за снимање радова и обраду дигиталне фотографије. С обзиром на то да је фонд часова недовољан, ученици могу то да раде код куће, уз надзор старијих. На исти начин ученици могу виртуелно посетити изложбе у музејима. Пожељно је искористити прилику да поједини музеју и установи културе организују у свом амбијенту ликовне активности за ученике.

Посебно заинтересованим и напредним ученицима могуће је задати домаће задатке. Корисно је да наставник унапред припреми листу могућих домаћих задатака. Тему индивидуалног пројектног задатка који се реализује код куће ученик може да одабере на основу две до четири тема које предлаже наставник, али и да сам осмисли и предложи тему која га највише интересује.

Потребно је унапред испланирати бар један тимски ликовни пројекат у току године, а који захтева више времена за реализацију.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Реализација програма треба да буде заснована на комбиновању различитих наставних метода и техника које мотивишу ученике и омогућавају максимални развој индивидуалних потенцијала. То, међутим, не подразумева упоређивање индивидуалних способности ученика и постављање превисоких захтева које не могу сви ученици да достигну, већ константно праћење напредовања сваког ученика и по потреби одређивање посебних индивидуалних задатака и активности да би се подстакла мотивација и омогућило напредовање у складу са индивидуалним способностима и интересовањима. Ученици и сами треба да предлажу ликовне теме и активности које их интересују, при чему све предложене активности треба да буду у оквиру програма. Оне могу бити повезане са актуелним догађајима у локалној заједници, као и за културну баштину народа ком ученици припадају. Треба имати у виду и то да ће неки ученици брже достићи исходе, а неки ученици спорије, као и то да ће сваки ученик једноставније и брже достићи неке исходе, а спорије друге исходе. Најважније је да се до краја године достигну сви исходи, у оној мери која је условљена индивидуалним могућностима сваког ученика.

У овом делу су дате препоруке и предлози активности као помоћ наставнику да одабере/осмисли задатке, а водећи рачуна о томе да није могуће реализовати све предлоге у оквиру датог фонда часова.

ЦРТАЊЕ

У оквиру ове теме потребно је планирати четири групе задатака: цртање на основу опажања, по задатом моделу (портрет, аутопортрет, поставка мртве природе, воће, поврће, биљке или предмети) који је одабрао наставник; цртање на основу опажања према моделу који је одабрао ученик; илустровање (приче, бајке, песме...) и цртање на основу маште. Ученици могу да уче нову технику или да усавшавају примену познате технике. Сви цртачки материјали и прибор су пожељни. Препорука је да се уместо угљена у штапићу користи угљен у оловци, који се мање круни. Ученици који немају могућности да набаве разноврсан прибор и материјал могу да направе импровизовани прибор и материјал од предмета и састојака које имају код куће. Метално перо се може заменити природним алатима, као што су трска, перо од гуске или гранчице од дрвета. Трска се може користити ако се добро осуши. Начин на који јој је зашиљен врх, утицаће на линије које оставља за собом. Перо гуске се може користити ако му се добро очисте врх шмирглањем и ацетоном, па затим косо заоштри. Перо је осетљивије на притисак од трске, па ће дати нежнији цртеж. Осим тушем и бајцом ученици могу цртати и инстант кафом, која даје веома тамну боју и може се користити као лавирани туш.

Ликовни проблеми које ученици треба да решавају везују се за примену ликовног језика, односно садржаја теорије обликовања који се у том разреду уче у настави *Ликовне културе*. Посебан нагласак је на развијању осећаја за изражајна својства линија и приказивању мотива у плановима.

Предлог активности за напредне ученике је преношење цртежа са мањег на већи формат папира (или другу подлогу већег формата), без употребе помоћних средстава, као што је претходно снимање и штампање цртежа у фотокопирници, коришћење папира на квадратиће или мерење.

ВАЈАЊЕ

У оквиру ове теме потребно је планирати две групе задатака који се везују за материјал и поступак обликовања: моделовање меких материјалима; конструисање и обликовање комбинованим материјалима и материјалима за рециклажу. Пожељан меки материјал је школска глина, професионална вајарска глина, ДАС маса беле или теракота боје, ФИМО ефект и софт, као и друге савремене полимерне глине. Ученици који немају услова да набаве масе за обликовање могу да обликују масом коју су сами направили, а према рецепту који предлаже наставник или који су уз помоћ старијих пронашли на интернету или у литератури. Један од примера за то је маса од папира натопљеног у лепак за тапете. Као конструкцију могу користити жицу коју ће обмотавати папирима натопљеним у лепак за тапете. Када је реч о материјалу за рециклажу важно је да ученици не купују материјал, већ да обликују материјалом који имају код куће, јер је циљ уметничке рециклаже смањење отпада и загађења, односно развијање одговорног односа према здрављу, околини и друштву. Посебан нагласак је на стилизовању сложених облика и моделовању фигура у покрету.

Предлог хоби технике је израда накита и других акцесоара по избору ученика.

Предлог активности за напредне ученике је моделовање фигура већих димензија, на конструкцији од жице.

Индивидуални пројекти које заинтересовани ученици реализују код куће обухватају самостални избор теме, материјала, технике и садржаја.

СЛИКАЊЕ

У оквиру ове теме потребно је планирати три групе задатака: слободно сликање на основу маште; сликање на основу посматрања; сликање на основу утиска о визуелним, аудио и аудиовизуелним садржајима (ликовно дело, снимак уметничке игре, филм, музичко дело, фотографија, игрица...). Ученике могу мотивисати фотографије инсеката, лишајева, гљива... Могу радити по моделу тако што ће донети из природе различите плодове, комаде дрвета, камење, шкољке који имају необичне површине, линије и боје. Треба имати у виду да се знања о боји ученика петог и шестог разреда веома разликују, па је у складу са тим потребно осмислити циљеве часа и активности ученика.

Предлог хоби технике је украшавање ускршњих јаја и употребних предмета техником декупаж или ебру.

Предлог активности за напредне ученике је сликање композиција акрилним бојама на платну.

Предлог заједничког пројекта се односи на уређење школе и може обухватати израду мурала, као и осликавање старог школског намештаја (столица и клупа) који је предвиђен за замену/бацање.

Предлог индивидуалног пројекта који се реализују код куће је витраж од прозирних фолија у боји или мозаик или осликавање облутака.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Вредновање ученичких постигнућа врши се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Оцењује се описно, према тростепеној скали: истиче се, добар, задовољава. Ученици треба унапред да буду упознати шта ће се и на који начин пратити и вредновати. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је дати повратну информацију која ученику помаже да побољша свој резултат и учење.

Самопроцена је од изузетног значаја за напредак ученика у развијању способности опажања, изражавања, критичког и стваралачког мишљења. Самопроцена се врши кроз разговор, а веома је корисна метода 3, 2, 1 за самопроцењивање напретка, која је предложена у програму општеобразовног предмета *Ликовна култура*. Имајући у виду специфичност програма потребно је посебну пажњу обратити на грешке у ликовном раду и објаснити ученицима како да преобликују неуспеле радове, уместо да их бацају. Такође, потребно је водити рачуна о узрасним могућностима ученика, као и о томе да ученици могу бити незадовољни успешним ликовним радом или задовољни радом који не достиже очекиване резултате. Суштински грешке постоје у решавању постављених ликовних проблема у композицији, нарочито када се ради по моделу, док се код изражавања на основу маште или утиска мора рачунати на слободу ликовног изражавања, па и на то да грешке у композицији нису много важне у односу на садржај ликовног рада.

Препорука је да ученици чувају и преносе све цртеже и слике у мапи радова коју су сами направили и украсили, док фигуре могу да преносе у кутији са преградама, коју су, такође, сами направили. На крају полугодишта и пред крај школске године потребно је поставити изложбу свих радова (реализованих у школи и код куће) у холу школе, а у току године је пожељно да ученици сами постављају мање изложбе по завршетку сваког ликовног пројекта. Излагање радова је важно због поређења и самопроцене напретка, а разговор о радовима, односно различитим начинима решавања ликовних проблема омогућава ученицима и да уче једни од других.